

Αθανασίου Αρτεμισία
Υπ. Δρ. Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Γαστεράτος Χάρης
Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ιστορίας,
Πάντειο Πανεπιστήμιο

Παπασιδέρης Γιάννης
Τελειόφοιτος Ιστορίας και Αρχαιολογίας,
ΕΚΠΑ

Ταξινόμηση Αρχείου Αναγκαστικού Συνεταιρισμού Μαρκοπούλου «ΜΑΡΚΟ»

Την άνοιξη του 2018 σε συνεργασία με τον Αναγκαστικό Συνεταιρισμό ΜΑΡΚΟ και την Εταιρεία Μελετών Νοτιοανατολικής Αττικής προχωρήσαμε στην καταγραφή και ταξινόμηση του αρχείου του Συνεταιρισμού (ιστορικό και ημιενεργό) με την καθοδήγηση του Επίκουρου Καθηγητή του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου, Ανδρέα Λυμπεράτου, και του αρχειονόμου Δημήτρη Νικολάου. Σκοπός μας ήταν η διάσωση εγγράφων ζωτικής σημασίας για τα μέλη του αλλά και για την ιστορική έρευνα. Η ταξινόμηση κράτησε τέσσερις μήνες, στη διάρκεια των οποίων έγιναν σωστικές παρεμβάσεις και οδήγησαν στην συγκρότηση ενός αρχείου που αποτελείται από δεκαεπτά (17) κατηγορίες.

Ο συγκεκριμένος Συνεταιρισμός δεν αποτελεί τυπικό δείγμα αφού η προϊστορία του ξεκινά από την όψιμη οθωμανική αυτοκρατορία. Η πρώτη αναφορά σε επίσημο έγγραφο είναι το 1819 με την αγορά του κτήματος της Αγίας Τριάδας. Κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας λειτούργησε ως δημογεροντία ενώ με την δημιουργία του ελληνικού κράτους μετατρέπεται σε Κοινοτική Επιτροπή. Οι δραστηριότητές του αφορούσαν τη διαχείριση της χορτονομής και τα έσοδα από αυτήν διατίθενται για κοινωφελείς σκοπούς. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα αποκτά νομικό πρόσωπο με συνέπεια τη λειτουργία οργανωμένης γραμματείας και τη σταθερή παραγωγή εγγράφων. Στις 6 Οκτωβρίου ο 1914, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου ΔΝΖ του 1912 «Περί συστάσεως Δήμων και Κοινοτήτων»¹

---

¹ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ.Α., Αρ.Φ. 256, 28/8/1912. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η Ελλάδα με πληθυσμό τριών εκατομμυρίων ανθρώπων, είχε μόλις 450 δήμους. Κατά συνέπεια, το αξίωμα του δημάρχου είχε ιδιαίτερη βαρύτητα, κυρίως λόγω του γεγονότος ότι είχε τη δύναμη να αναδεικνύει ή ακόμα και να ελέγχει τον τοπικό βουλευτή, με αποτέλεσμα να αποδυναμώνεται η κεντρική εξουσία. Η εξάρτηση αυτή είχε προκαλέσει έντονη δυσαρέσκεια στους πολιτικούς κύκλους με αποτέλεσμα το 1912 ο πρωθυπουργός της χώρας Ελευθέριος Βενιζέλος να δρομολογήσει την «απελευθέρωση των συνοικισμών» με τη συγκρότηση δήμων και κοινοτήτων, τερματίζοντας την λεγόμενη «δημαρχοκρατία». Αθανασόπουλος Κ., Φλογαίτης Σπ., Χριστοφιλόπουλος Δ., Μπαμπάς, Σ., Κιουσοπούλου Λ., Ξυθάλη-Κερκύρα Θ., Παπακωστόπουλος Κ., Τριανταφυλλοπούλου Α., *Νέοι Θεσμοί της Τοπικής Αυτοδιοίκησης*, Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης, Αθήνα, 1989, σσ. 14-15.

μετατρέπεται σε Αναγκαστικό Συνεταιρισμό Μαρκοπούλου² και οι δραστηριότητές του πολλαπλασιάζονται. Συγκεκριμένα:

- Λειτουργία Κοινοτικού Οινοποιείου από το 1914
- Προμήθεια λιπασμάτων και ζιζανιοκτόνων
- Λειτουργία αλωνιστικής μηχανής
- Αγορά και διανομή αγροκτήματος «Βραώνα»
- Αγορά οικοπέδων στην περιοχή του Αγίου Σπυρίδωνα από το 1918
- Λειτουργία ηλεκτρικής εταιρείας
- Δημιουργία δικτύου ύδρευσης
- Αγροφυλακή
- Φιλόπτωχο ταμείο
- Κατασκευή και πληρωμή κοινοτικών έργων, όπως η διάνοιξη της πλατείας Αν. Πετούρη, κατασκευή και επισκευή οδών, ανέγερση σχολείων, ανέγερση κεντρικού Ναού και νεκροταφείου κ.ά.³

Σύμφωνα με τον Μεθενίτη, η πλέον σημαντική περίοδος για τον ΜΑΡΚΟ ήταν το διάστημα 1914-1947, όταν Διαχειριστής ήταν ο Δημοσθένης Α. Σωτηρίου, που συνέβαλε τα μέγιστα στην οικονομική αυτοτέλεια του συνεταιρισμού, τα έσοδα του οποίου αυξήθηκαν κατακόρυφα μέσω των επενδύσεων που πραγματοποίησε και κυρίως με την δημιουργία του Οινοποιείου, που απέφερε έσοδα σχεδόν τριπλάσια από εκείνα των ενοικίων των βοσκοτόπων, που διατέθηκαν για την δρομολόγηση των παραπάνω κοινωφελών έργων.⁴

Η Ταξινόμηση του Αρχείου

Το αρχειακό υλικό φυλασσόταν σε ιδιόκτητα κτίσματα του Συνεταιρισμού στις εγκαταστάσεις του επί της οδού Ι. Πρίφτη 2 στο Μαρκόπουλο. Συγκεκριμένα, στην αίθουσα του παλιού προσκοπισμού στο βορεινό τμήμα του οικοπέδου όπου υπήρχε το μεγαλύτερο τμήμα του αρχείου, στην αίθουσα του χημείου και στους χώρους των γραφείων του Αναγκαστικού Συνεταιρισμού. Με γνώμονα την ασφαλή φύλαξη του υλικού και την ευκολότερη πρόσβαση σε αυτό, αποφασίστηκε η μεταφορά του στους χώρους των κεντρικών γραφείων. Ο πρώτος προβληματισμός μας ήταν η επιλογή του υλικού που θα μεταφερθεί στους τελικούς χώρους φύλαξης. Βασικό κριτήριο ήταν η διάσωση υλικού που θα αποτυπώνει τις δραστηριότητες του Συνεταιρισμού μέσα στη διαχρονία. Προτιμήθηκαν οι συγκεντρωτικές καταστάσεις παρά

---

² Ο νόμος αυτός ίσχυσε για το σύνολο της ελληνικής επικράτειας και στο μεγαλύτερο ποσοστό λειτούργησε ομαλά, με εξαίρεση τις περιπτώσεις των οικισμών που διέθεταν Κοινότητες ή Κοινοπραξίες γεωργοκτηνοτρόφων και Κοινοτικές Επιτροπές λόγω της σύγχυσης που δημιουργούταν μεταξύ των όρων. Γι αυτό αποφασίστηκε η μετατροπή των όρων σε Συνιδιοκτησία και Συμβούλιο Συνιδιοκτησίας. Με τον τρόπο αυτό η Κοινοτική Επιτροπή της Κοινοπραξίας Μαρκοπούλου ονομάστηκε Συνιδιοκτησία ή Αναγκαστικός Αγροτικός Συνεταιρισμός Μαρκοπούλου. Μεθενίτης Σ., *Το Μαρκόπουλο των Μεσογείων, Οδοιπορικό στους αιώνες*, Λυμπέρης Ν., Μαρκόπουλο, 2007, σσ.343-345.

³ Μαγουλάς Γ., «Η Συνιδιοκτησία ή Αναγκαστικός Συνεταιρισμός Μαρκοπούλου 'ΜΑΡΚΟ'», ΣΤ' Επιστημονική Συνάντηση Νοτιοανατολικής Αττικής, Μαρκόπουλο, 1995, σσ.381-395.

⁴ Μεθενίτης Σ., *ό.π.*, σελ. 345.

τα μεμονωμένα έγγραφα. Η παλαιότητα των εγγράφων ήταν καθοριστικός παράγοντας για τη μεταφορά τους. Εξάλλου, τα έγγραφα αυτά ήταν μικρότερα σε όγκο και μάλλον είχε ήδη γίνει σε παλαιότερο χρόνο εκκαθάριση από τους υπαλλήλους. Αξίζει να σημειωθεί, ότι συνολικά ο χαρακτηρισμός του αρχείου ως ιστορικός δεν μπορεί να θεωρηθεί αποδεκτός⁵ αφού όλα τα έγγραφα έχουν διοικητική χρησιμότητα στις καθημερινές λειτουργίες του Συνεταιρισμού και αποτελούν αποδεικτικά μέσα για δικαστικές υποθέσεις τόσο του ίδιου όσο και των μελών του.

Το αρχείο του συγκεκριμένου οργανισμού έχει διατηρηθεί στα βασικά στοιχεία του όπου φαίνεται η δραστηριότητα του:

- Πλήρης σειρά πρακτικών διοικητικού συμβουλίου
- Πλήρης σειρά καθολικών και ημερολόγιων
- Συμβόλαια αγοράς και ενοικίασης
- Πλήρης σταχωμένη αλληλογραφία.

Μετά την μεταφορά του στα γραφεία του Συνεταιρισμού λόγω έλλειψης χρόνου και πόρων αποφασίστηκαν ενέργειες που είχαν περισσότερο τον χαρακτήρα της σωστικής παρέμβασης παρά εργασίες που αποσκοπούν στην προληπτική συντήρηση: αφαιρέθηκε η σκόνη με μηχανικά μέσα, δεν έγινε αφαίρεση μεταλλικών στοιχείων και εσωτερική ταξινόμηση των φακέλων, μεταφέρθηκαν τα έγγραφα από τα κλασέρ σε χάρτινους φακέλους του εμπορίου και καταγράφηκαν σε φύλλο excel, κάθε φάκελος πήρε ένα συγκεκριμένο αριθμό ταυτότητας και σημειώθηκε η θέση για την εύκολη εύρεσή του.

Για την ταξινόμηση του υλικού δημιουργήθηκαν οι εξής γενικές κατηγορίες :

- **Διοίκηση.** Πρακτικά συνελεύσεων, εκλογών, κατάλογοι μελών
- **Γραμματεία.** Πρωτόκολλα εισερχομένων εξερχομένων, σταχωμένη αλληλογραφία
- **Λογιστήριο.** Λογιστικά κατάστιχα όπως καθολικά, βιβλία ταμείου, ημερολόγια κ.ά.
- **Προσωπικό.** Μισθοδοσίες υπαλλήλων, δικαστικές διαφορές
- **Αποθήκη.** Κατάστιχα και λυτά έγγραφα που αφορούν την αποθήκη και συγκεκριμένα την ποσότητα οίνου, μούστου, ειδών συσκευασίας κ.ά.
- **Παραγωγοί, πελάτες.** Κατάστιχα παραγωγών και πελατών
- **Πρατήριο ΜΑΡΚΟ στη Θεσσαλονίκη**
- **Εξαγωγές.** Ποσότητες των εξαγωγίμων προϊόντων και χώρες εξαγωγής
- **Ετικέτες**
- **Τράπεζες.** Έγγραφα που αφορούν τα δάνεια από την ΑΤΕ
- **Ιδρυτικά.** Νομοθεσία, καταστατικά
- **Εγκαταστάσεις.** Σχέδια και μελέτες για τα κτήρια
- **Κοινοφελή έργα.** Έργα της κοινοτικής επιτροπής
- **Χορτονομή**
- **Κτηματολόγιο.** Κτήμα Βράωνας, Αγίου Σπυρίδωνα κ.ά.

---

⁵ Το αρχείο του Αναγκαστικού Συνεταιρισμού «ΜΑΡΚΟ» είναι ενεργό, αφού εξυπηρετεί άμεσες λειτουργικές ανάγκες, και ιστορικό, αφού αρκετές πληροφορίες προσφέρονται αποκλειστικά και μόνο για ιστορικό ενδιαφέρον. Γιαννακόπουλος Γ. και Μπουντούρη Β., *Εισαγωγή στην Αρχιονομία*, ΣΕΑΒ, Αθήνα, 2015, σελ. 21.

- Ηλεκτρική Εταιρεία
- Ύδρευση

Στοιχεία εξαγωγών του Αναγκαστικού Συνεταιρισμού ΜΑΡΚΟ

Από το πλούσιο αυτό υλικό που ταξινομήθηκε προκύπτουν πολλά ενδιαφέροντα θέματα προς μελέτη. Στο παρόν κείμενο επιλέξαμε να παρουσιάσουμε ακροθιγώς τις εξαγωγές που πραγματοποίησε ο συνεταιρισμός, από την έναρξη των τακτικών εξαγωγών το 1954 μέχρι και το 1995. Ο λόγος που επιλέξαμε να σταθούμε σε αυτό το ζήτημα είναι η έκπληξη που μπορεί να προκαλέσει σε κάποιον- και εν προκειμένω σε εμάς τους ίδιους- το γεγονός ότι ένας τοπικός συνεταιρισμός είχε δραστηριοποιηθεί συστηματικά διεθνώς ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1960, παρά τις οικονομικές δυσκολίες που άρχισε να αντιμετωπίζει εκείνη την περίοδο. Πρέπει δε, να σημειωθεί ότι εξαγωγές πραγματοποιούνταν και πριν το 1950 με παλαιότερη καταγεγραμμένη ημερομηνία στο ταξινομημένο αρχείο το έτος 1930. Οι χώρες οι οποίες εισήγαγαν τα προϊόντα αυτά εκτεινόταν σε όλα μήκη και τα πλάτη της υφηλίου, από την Αυστραλία μέχρι τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής κι από τη Φινλανδία ως τη Νότιο Αφρική, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα.⁶

Ανάμεσα στους πελάτες του ΜΑΡΚΟ, απαντούν και ονόματα ελληνικών εταιρειών ή ιδιωτών, όπως ο Γρηγόρης Ταβός στην Αλβανία, η εταιρεία Rachovidis Bros Ltd στην Αγγλία, η Ithaka Wines στην Αυστραλία, η Hellas –Holland Imprex στην Ολλανδία, ο Δημήτριος Περδικοπάνης στην Νότιο Αφρική, η Pilcher Efstathiou στην Αυστρία, η Smyrliadis Et Cie import στην Ελβετία, ο Τσόκλης Νικόλαος στις ΗΠΑ. Ειδική μνεία γίνεται για την Δυτική Γερμανία, όπου εντοπίζονται πάνω από δέκα Έλληνες εισαγωγείς του μαρκοπουλιώτικου κρασιού, κυρίως μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1970 (Mavrantzas Import, Chatzipanagiotis Embh, Greca Gmbh). Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι οι εξαγωγές δεν περιορίζονταν μόνο στον οίνο, αλλά και σε υποπροϊόντα του μούστου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η εξαγωγή οινολάσπης για ποιοτικό παρακράτημα στην Ιταλία κατά τη διετία 1986-87.⁷

Πίνακας 1	
Χώρες στις οποίες πραγματοποιούνταν εξαγωγές οίνου	
Χώρα	Περίοδος
Αγγλία	1960-1994
Αλβανία	1993-1994

⁶ Αρχείο ΜΑΡΚΟ, Φάκελος Εξαγωγών.

⁷ Αρχείο ΜΑΡΚΟ, Φάκελος Εξαγωγών.

Πίνακας 1	
Χώρες στις οποίες πραγματοποιούνταν εξαγωγές οίνου	
Χώρα	Περίοδος
Αυστραλία	1979-1981
Αυστρία	1962/1993
Δανία	1982-1987
Δυτική Γερμανία	1964-1989
Ελβετία	1981-1993
Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	1980
Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	1954-1993
Ιταλία	1986-1993
Καναδάς	1979-1981
Λίβανος	1980-1981
Νότιος Αφρική	1963-1967
Ολλανδία	1993-1995
Ουκρανία	1993
Σουδάν	1965
Φινλανδία	1961

Οι παραπάνω πίνακες καταδεικνύουν ότι οι εξαγωγές συνεισέφεραν σε μεγάλο βαθμό στην ευμάρεια του ΜΑΡΚΟ για περισσότερο από μια πενηκονταετία. Οι εξαγωγές οίνου αναδεικνύουν πρώτιστα την έντονη δράση του Συνεταιρισμού και την πετυχημένη πορεία του διαχρονικά, γεγονός που οφείλεται αφενός στην προσπάθεια των ιθυνόντων για επέκταση των εμπορικών τους δραστηριοτήτων και αφετέρου στην ποιότητα των εξαγωγίμων προϊόντων και των πρώτων υλών. Εν συνόλω, μπορούμε να πούμε ότι ο Συνεταιρισμός αναβάθμισε αισθητά την ευρύτερη περιοχή των Μεσογείων μέσω της εμπορικής του δράσης, αφού συνέβαλε στην εξέλιξη του Μαρκοπούλου σε σύγχρονο οικισμό.⁸

⁸ Μεθενίτης Σ., *ό.π.*, σελ. 345.

Βιβλιογραφία

Αθανασόπουλος Κ., Φλογαΐτης Σπ., Χριστοφιλόπουλος Δ., Μπαμπάς, Σ., Κιουσοπούλου Λ., Ξυθάλη-Κερκύρα Θ., Παπακωστόπουλος Κ., Τριανταφυλλοπούλου Α., *Νέοι Θεσμοί της Τοπικής Αυτοδιοίκησης*, Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης, Αθήνα, 1989.

Γιαννακόπουλος Γ. και Μπουντούρη Β., *Εισαγωγή στην Αρχειονομία*, ΣΕΑΒ, Αθήνα, 2015.

Μαγουλάς Γ., *Η Συνιδιοκτησία ή Αναγκαστικός Συνεταιρισμός Μαρκοπούλου «ΜΑΡΚΟ»*, ΣΤ' Επιστημονική Συνάντηση Νοτιοανατολικής Αττικής, Μαρκόπουλο, 1995.

Μεθενίτης Σ., *Το Μαρκόπουλο των Μεσογείων, Οδοιπορικό στους αιώνες*, Λυμπέρης Ν., Μαρκόπουλο, 2007.

Αρχειακά Τεκμήρια

Εφημερίς της Κυβερνήσεως, ΦΕΚ 256.

Αρχείο ΜΑΡΚΟ.